

conversione locum suum habere liberum arbitrium?

Item in lib. de gratia Christi cap. 14: « Quis non videat, venire quemquam, aut non venire, arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solum, si non venit; non autem potest esse, nisi adjutum, si venit. » Et hic habes gratiam adjuvantem ad initium fidei.

Libro II. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 8. « Homo præparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui tangit cor. » Et infra: « Quamvis nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiutorio, et opere nostro. Nam quid est præparare cor, et os aperire, nisi voluntatem præparare? » Quid manifestius Calvinus, Kemnitiusque desiderent, omnino non video.

Tomo octavo, tractatu in titulum Psal. LXXI. prope finem: « Non erat, inquit, in potestate tua, ut non nascereris ex Adam; est in potestate tua, ut credas in Christum. »

Tomo nomo, tract. 72 in Joan. « Credenti in eum, qui justificat impium, deputatur ejus fides ad justitiam. In hoc opere facimus opera Christi, quia et ipsum credere in Christum est opus Christi. Hoc operatur in nobis, non tamen sine nobis. » Et infra: « Operanti in se Christo, cooperatur homo salutem æternam, ac justificationem suam. Cooperamur igitur Deo non solum, ut adversarii volunt, post justificationem, sed etiam in ipsa justificatione et initio fidei. »

Denique tomo decimo, serm. 13. de verbis Apostoli, post medium: « Videtis, inquit, quia nec ipsa conversio est sine adiutorio Dei. » Et infra: « Totum ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi ut non conemur, non quasi ut non velimus. Sine voluntate tua non erit in te justitia Dei; qui fecit te sine te, non te justificat sine te. »

S. Prosper, sectator Augustini ardentissimus, ac defensor acerrimus, in II. lib. de vocatione gentium, cap. 12: « Multis, inquit, qui jam iudicio rationis utuntur, ideo liberum est discedere, ut non discessisse sit præmium, et ut quod non potest, nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. » Potest igitur non cooperari Deo in se operanti homo, si velit, et ideo bene facit, et meretur cooperando, quia poterat non cooperari.

Idem in eodem lib. cap. 26. « Gratia qui-

dem Dei in omnibus justificationibus principaliter præeminet suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subjungitur ei, atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsiidiis, ut divino in se cooperetur operi, et incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate, si deficit, de gratiæ opitulatione, si proficit. Quæ opitulatio per innumeratos modos, sive occultos, sive manifestos omnibus adhibetur, et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitia: Quod autem a multis suscipitur, et gratiæ est divinæ, et voluntatis humanæ. »

Vide etiam caput 28. in quo toto probat, posse eos, qui per gratiam Dei in Christum credunt, non credere, et eos, qui perseverant, a Deo recedere, et tandem ita concludit: « Igitur sicut qui crediderunt, juvantur ut in fide maneant, sic et qui nondum crediderunt, juvantur, ut credant. Et sicut illi in sua habent potestate, ut exeant, ita et isti in sua habent potestate, ne veniant. »

His testimoniis sanctorum Patrum, consonum est, quod Concilium Arausicanum canon. ult. declarat liberum arbitrium ita inclinatum et attenuatum esse per lapsum primi hominis, ut nemo credere in Deum, aut diligere Deum possit, nisi gratia eum, et misericordia divina præveniat. Ubi vides liberum arbitrium in actione credendi, et diligendi attenuatum quidem esse, non tamen extinctum; ac per hoc operari posse opera pietatis, si adjuvetur a gratia.

Idem decretum renovat ac repetit Concilium Valentinum cap. 6. quod Concilium in Gallia, tempore Lotharii celebratum est. Concilium item Toletanum IV. cap. 55. sententiam eandem his verbis expressit: « Sicut homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens periit: sic vocante se gratia Dei, propria mentis conversione quisque credendo salvatur. » Ubi notanda est comparatio libertatis in primo homine ad peccandum, cum libertate filiorum ejus ad conversionem et fidem, gratia Dei præveniente. Id enim comparatio postulat, ut sicut verum fuit liberum arbitrium, quo primus homo post diabolicam suasionem peccavit, ita verum sit liberum arbitrium quo posteri ejus, post vocationem divinam, convertuntur et cre-

dunt. Similia denique nostris temporibus sanxit Synodus Tridentina sess. 7. cap. 5. et can. 4.

CAPUT XII.

Probatur rationibus libertas arbitrii in operibus pietatis.

Superest, ut eandem veritatem rationibus comprobemus. Sed quoniam eadem rationes, quæ allatæ sunt in lib. superiore, ad confirmandum liberum arbitrium in actione morali, hic etiam locum habent, satis erit eas breviter attingere.

Primum igitur, si non esset homo liberi arbitrii in operibus pietatis, sequeretur, non peccare eos, qui nolunt credere in Christum, aut nolunt converti a peccatis, aut nolunt propter Deum bona opera facere. Deinde sequeretur, non esse laudandos, nec ullo præmio dignos eos, qui volunt credere, sperare, diligere, converti, propter Deum quidvis arduum et acerbum pati. Tertio, nullum haberent locum in ejusmodi rebus præcepta, consilia, cohortationes, admonitiones, reprehensiones, exempla, aliaque id genus. Quarto, tolleretur e medio omnis diligentia, atque industria in fide et pietate augenda et excolenda.

Hæc omnia esse vehementer absurda, ne ipsi quidem adversarii negare possunt. Sequi autem certissimum est, tum ex iis, quæ libro superiore disputata sunt, tum etiam quia non alia de causa bruta animantia non peccant, nec laude aut præmio digna sunt, nec præcepta vel consilia illis dantur, nec denique diligentia vel industria eis convenit, nisi quia libero carent arbitrio. Pari ratione nulla alia causa est, cur homines in iis actionibus, quæ ad finem ultimum pertinent, quales sunt velle bonum, et fugere malum, in genere, neque peccare, neque bene mereri possint, neque præceptis, aut consiliis egeant, nec diligentiam aut industriam ullam adhibere teneantur, nisi quoniam libertas arbitrii non est circa finem, ut tertio libro demonstratum est.

Denique, cur homines vulgo non peccant, quia non prophetant, aut linguis non loquuntur, aut miracula non faciunt? cur nemo præmium meretur, quia prophetat, aut lin-

(1) Ezech. XXXVI, 26.

guis loquitur, aut miracula facit? cur nemo præceptis, consiliis, hortationibus incitat passim homines ad prophetandum, ad loquendum linguis, ad miracula facienda? Cur nemo diligentiam, industriamve suam in eo ponit, ut in his actionibus excellat? nisi quoniam non sunt hæc in potestate liberi arbitrii, quamvis ab hominibus, ut instrumentis Dei, per rationem et voluntatem, per linguam et manus exercentur?

Cum igitur adversarii velint, non minus nos ex necessitate operari in iis, quæ ad conversionem, fidem et pietatem pertinent, quam ex necessitate determinati sumus ad bonum sectandum, et malum fugiendum, et non magis nos liberos faciant in iis, quæ pertinent ad conversionem, fidem et pietatem, quam ad dona prophetiæ, linguarum, et miraculorum, expedit, si possunt, cur peccata et bona merita, præcepta et consilia, diligentiam et industriam in conversione, fide, pietate, locum habere consentiant.

CAPUT XIII.

Diluuntur objectiones adversariorum, depromptæ ex divinis litteris.

Multa proferunt adversarii testimonia divinæ Scripturæ, quæ nos ordine diluimus.

Primo loco proferunt illud Ezech. XXXVI: *Auferam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum, spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam, ut in præceptis meis ambuletis* (1). Observant cor lapideum, ideo nominari malam hominis voluntatem, quoniam sicut in lapide nulla est cooperatio, si debeat verti in carnem, sic etiam nulla est cooperatio voluntatis humanæ, in sua mutatione, de mala in bonam, et ideo non dixisse Deum, faciam, ut in præceptis meis ambulare possitis, sed faciam, ut ambuletis. Qui enim cor carneum habent, illi soli ambulant in præceptis, qui habent lapideum, non ambulant.

Respondeo: liberum arbitrium non est cor lapideum, neque carneum, sed vis quædam media et naturalis, quæ formam lapidis, id est, peccati duritiem et formam carnis, id est, gratiæ teneritudinem recipere potest. Sic loquitur S. Augustinus in lib. de Spiritu et littera cap. 33. ubi dicit, liberum arbitrium

et naturaliter attributum creaturæ rationali, esse vim illam mediam, quæ intendi ad fidem, ei inclinari ad infidelitatem potest. Et lib. II. de peccat. merit. et remissis. cap. 18. « Voluntatis arbitrium, inquit, huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus et male uti malus potest. » Hæc autem vis media et naturalis, quando per peccatum talis est, ut dicatur cor lapideum, non habet ex se potestatem, qua se convertat ad Deum, et fiat carneum, sed eam recipit per gratiam Dei prævenientem. Liberum enim arbitrium per gratiam Dei prævenientem excitatum et præparatum, potest per vires, quas a Deo recipit, cooperari ad suam ipsius conversionem.

Neque obstat similitudo lapidis; non enim similitudines convenire debent in omnibus. In eo tantum similitudo locum habet, quod sicut lapis ex se non habet, ut cooperetur, si forte convertatur in carnem, sic etiam liberum arbitrium ex se non habet, ut cooperatur ad suam ipsius conversionem; potest tamen a Deo recipere potestatem operandi per gratiam prævenientem, quod non potest lapis. Atque ad hanc dissimilitudinem, sive disparitatem, forte significandam, idem Propheta Ezechiel cap. XVIII. dicit: *Facite vobis cor novum et spiritum novum* (1). Neque possunt Kemnitius et Calvinus hanc disparitatem negare, cum ipsi fateantur, non excludi in conversione peccatoris actionem voluntatis humanæ, qui tamen lapidi non concederent similem actionem, si verè in carnem convertendus esset.

Quod autem Deus dicit: *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis*, nihil conet arbitrii libertati. Nam qui habet cor carneum, dum tale cor habet, id est, charitate imbutum, non potest non ambulare in præceptis Domini, quia charitas non est otiosa, et plenitudo legis est dilectio: potest tamen absolute ambulare et non ambulare in præceptis Domini, quia potest retinere, vel abjicere charitatem, id est, manere carneum, vel in lapideum commutari.

Ex qua solutione detegitur deceptio, vel fraus Kemnitii. Scribit enim, Catholicos in ea sententia esse, ut liberum arbitrium per gratiam excitatum, exerat vires, quas habebat etiam antequam excitaretur, et per illas suas vires vocationi divinæ consentiat; ita ut gratia præveniens, non tribuat vires libero

arbitrio, sed quasi sopitas excitet. At non hoc sentiunt Catholici, sed agnoscunt quidem liberum arbitrium in homine, etiam antequam eum gratia divina præveniat, quia liberum arbitrium est res naturalis, quæ per peccatum non amittitur, sed tamen non dicunt, nec sentiunt, liberum arbitrium habere ex se potentiam ullam, faltem proximam ad actus pietatis, sed eam accipere a Deo per gratiam prævenientem.

Secundo ioco proferunt illud Psalm. I. *Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* (2). Videtur enim his verbis significari, nihil omnino cooperari gratiæ Dei in se operandi, quo modo non cooperatur ad suam creationem id, quod recens creatur.

Respondeo: facilis est solutio. Non enim cordis substantia in justificatione creatur, sed mundities ipsa efficitur, quæ per peccatum perierat: nihilque aliud est, cor mundum creari, nisi cor ipsum mundari, atque purgari. Quare non est absurdum, si substantia ipsa cordis spiritualis, accepto semine divinæ gratiæ, cooperetur ad fructum conversionis suæ, et pietatis opera germinanda.

Tertio, proferunt illud Psal. LXLIX. *Ipsæ fecit nos, et non ipsi nos*. Videtur enim Propheta loqui de regeneratione potius, quam de prima creatione, cum paulo post subjungat: *Populus ejus, et oves pascuæ ejus*.

Respondeo: ad litteram loquitur David de prima creatione, ut ipse etiam S. Augustinus exponit in commentar. quod beneficium non minus pertinet ad sanctos, quam ad impios, et ideo Propheta sanctos hortatur, ut pro hoc beneficio gratias agant, dicens: *Populus ejus, et oves pascuæ ejus, introite portas ejus, in confessione, etc.*

Sed et illud præterea libenter agnoscimus de justificatione dici posse: *Ipsæ fecit nos, et non ipsi nos*. Deus enim est, qui justificat, et qui regenerat in spem vivam, et nos ejus factura sumus creati in Christo Jesu, in operibus bonis, ut Scripturæ loquuntur. Cæterum, sicut respiciendo terminum justificationis, id est, habitum charitatis infusum, ipse facit nos, et non ipsi nos, quoniam solus ipse habitum charitatis infundit, ita respiciendo dispositionem ad justificationem, ipsi nos, Deo adjuvante, facimus, quod expressit Ezechiel cap. XVIII. cum ait: *Ipsæ animam suam vivificabit*.

(1) Ezech. XVIII, 31. — (2) Psal. I, 12. — (3) Psal. XCIX, 3.

Quarto, proferunt illud Joan. VI: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me* (1). Hinc enim sequitur, non esse liberum homini gratiam recipere, vel rejicere. Alioqui fieri posset, ut aliquis audiret et non veniret.

Respondeo: omnis qui audivit, et ita audivit, ut disceret, sine dubio venit, quia discere est persuaderi et credere. Qui autem persuasus est, non potest non venire, in sensu composito, tamen absolute potest non venire, quia potest audire, et non discere, nec persuaderi. Nec enim frustra clamat Propheta in Psal. LXLIV: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* (2).

Quinto, proferunt illud II ad Corinth. III: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis* (3). Nulla igitur virtus liberi arbitrii manet in nobis, quæ juvante Deo perficiatur.

Respondeo: hic locus maxime nobis favet, non enim negat Apostolus, nos sufficientes esse, sed negat, nos esse sufficientes ex nobis, continuo enim addit: *Sed sufficientia nostra ex Deo est*. Itaque sufficientis aliquid cogitare, immo etiam velle, et facere; sed posteaquam vires a Deo accepimus, et nisi liberi essemus arbitrii, non recte diceremur non sufficere ex nobis, sicut non recte diceret aliquis, jumentum, aut lapidem non sufficere ex se aliquid cogitare de Deo.

Sexto, proferunt illud I ad Corinth. XII: *Qui operatur omnia in omnibus* (4).

Respondeo: sed non nisi cooperantibus nobis salutem nostram operatur. Alioqui frustra dixisset Dominus Joan. VI. *Operamini non cibum, qui perit, etc.* (5).

Septimo, proferunt illud ad Philipp. 2: *Qui operatur velle et perficere pro bona voluntate* (6). At operari ipsum velle, non est juvare, ut possumus velle, sed est simpliciter facere ut velimus.

Respondeo: cum Deus operatur in vobis velle, non juvat solum, ut possumus velle, sed excitat et juvat, ut re ipsa velimus. Proinde non facit hoc sine nobis, alioqui non diceret ibidem Apostolus: *Cum timore et tremore salutem vestram operamini*, sed diceret, nihil est, quod vos operemini, nam solus Deus operatur in vobis velle et perficere.

Octavo, proferunt illud I Joan. III: *Qui natus est ex Deo, non potest peccare, quia semen Dei manet in eo* (7). « Citra controversiam (inquit Calvinus) elicitor ex verbis Joannis

sic efficaciter gubernari divinitus piorum corda, ut inflexibili affectu sequantur. »

Respondeo: nomine seminis non intelligit S. Joannes gratiæ auxilium, quod hominem determinet ex necessitate ad operandum, ut Calvinus sentire videtur, sed gratiam charitatis infusæ, ut cognosci potest ex Hieronymo in lib. II. adversus Jovinianum, et ex Augustino tract. 5. in epist. Joannis. Quod etiam manifeste colligitur ex verbis ipsius Joannis. Non enim dicit, peccatorem non posse non converti, aut non credere, quia semen Dei manet in eo: sed non posse peccare eum, qui jam ex Deo natus est, id est, hominem justum, quia semen Dei manet in eo. Itaque vocat semen Dei ipsam nativitatem ex Deo, sive id, per quod homo est natus ex Deo, et est filius Dei, quæ est ipsa charitas infusa in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Porro qui habet charitatem (ut sæpe jam diximus) neque peccat, videlicet lethaliter, neque peccare potest, dum manet in eo charitas, sed absolute charitatem amittere, immo etiam abjicere potest et peccare.

Nono, proferunt testimonia ex cap. 2. et 5. ad Ephes. et ex cap. 5. Joannis, ubi peccatores dicuntur mortui et sepulti, nec nisi per Christi gratiam revocantur ad vitam. Certe enim mortui homines, et sepulti, nec cooperantur Deo, si forte velit eos ad vitam revocare, neque liberum est eis in morte permanere, aut a morte resurgere.

Respondeo: hoc argumentum recte probat (ut nos supra ostendimus) peccatorem, quia mortuus est, non posse ex se, aut suis viribus vitam recuperare, aut ullo modo ad vitam recuperandam se præparare. Sed non probat, non posse eundem peccatorem per gratiam prævenientem excitatum et adjutum Deo, se ad vitam revocanti, cooperari. Id enim non facit ut mortuus, sed ut vitalem virtutem a Deo habens.

Adde quod (utsupra diximus) similitudines non in omnibus conveniunt. Quare tametsi cadavera proprie dicta, quoniam omnibus modis mortua sunt, nec ullum vitæ genus retinent, nullo modo cooperentur ad suam excitationem: tamen qui sunt mortui in peccatis, quoniam vivunt vita naturæ, licet non vivant vita gratiæ, poterunt non ut mortui, sed ut vivi uno genere vitæ cooperari ad

(1) Joan. VI, 45. — (2) Psal. XCIV, 4. — (3) II Corin. III, 5. — (4) I Corin. XII, 6. — (5) Joan. VI 27. — (6) Phil. II, 13. — (7) I Joan. III, 9.

suam vivificationem, secundum alterum genus vitæ, si virtutem cooperandi a Deo receperint.

CAPUT XIV.

Diluuntur objectiones ex testimoniis S. Augustini.

Ad argumenta ex divinis litteris addunt adversarii non pauca testimonia ex libris sancti Augustini.

Primum testimonium ex lib. II. de peccat. merit. et remiss. cap. 18: « Laborant, inquit, homines, invenire in nostra potestate, quid boni sit nostrum, quod nobis non sit ex Deo, et quomodo inveniri possit, ignoro. »

Respondeo: loquitur S. Augustinus adversus eos, qui docebant, hominem habere ex se, id est, sine ulla præveniente gratia, initium fidei, aut dilectionis Dei, id est, piam aliquam voluntatem, et rectissime docet, nihil omnino boni esse in nostra voluntate, quod nobis non sit ex Deo. Sed nihil id facit contra liberum arbitrium. Tametsi enim non possit liberum arbitrium ex se solo cooperari Deo; potest tamen ex dono gratiæ prævenientis.

Secundo, proferunt illud ex lib. de gratia Christi cap. 14: « Arbitrium sic adjuvatur, ut non solum quid faciendum sit sciat, sed quod scierit, etiam faciat. Ac per hoc, quando Deus docet non per legis litteram, sed per Spiritus gratiam ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat. »

Respondeo: Nihil hoc loco dicitur contra sententiam nostram, siquidem omnia ista libentissime confitemur: et ex iis liberum arbitrium comprobamus. Si enim a adjuvatur arbitrium, tum in cognoscendo et sciendo, tum in volendo et agendo, certe adest, et manet, et operatur. Non enim adjuvatur quod non est, aut non operatur.

Tertium testimonium ex lib. de bono perseverant. cap. 13. « Hoc nobis expedit et credere et dicere, hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis, et submissa confessio, et detur totum Deo. »

Respondeo: et hoc quoque nihil facit ad rem. Nos enim non ponimus in homine initium bonæ voluntatis ex libero arbitrio, et perfectionem ex Deo, neque partimur opera cum Deo, et priores partes accipimus nobis,

posteriores damus Deo, ut faciebant illi, quos in eo libro, et præcedente, S. Augustinus reprehendit, sed damus totum Deo, nobis autem nihil omnino, quod non sit ex Deo.

Quartum testimonium ex lib. de corrept. et gratia cap. XII: « Provisum est, inquit, ut voluntas humana indeclinabiliter et inseparabiliter, etc. » Et cap. 14: « Volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium. Sic enim velle aut nolle, in volentis aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediatur, nec superet potestatem. » Et infra: « Non est dubitandum, voluntati Dei, voluntates humanas resistere non posse. »

Respondeo: hæc loca manifestant gratiam efficacem, quæ datur electis, et infallibilitatem adjunctam habet, non necessitatem. Nam quos Deus prædestinavit, hos vocavit; et quos vocavit, hos justificavit; et quos justificavit, hos magnificavit, ad Rom. 8. et sicut qui sunt prædestinati omnes infallibiliter vocantur; ita qui sunt vocati, secundum propositum videlicet, nam de hac vocatione loquitur sine dubio Paulus, omnes justificantur, proinde vocatio illa efficax est, et numquam rejicitur, quoniam alioqui falli posset prædestinatio. Et eodem modo qui sunt justificati, secundum propositum, omnes infallibiliter perseverant et glorificantur, ne forte incerta reddatur electio.

Habet igitur gratia efficax, ut etiam prædestinatio, cujus prædestinationis gratia illa est effectus, infallibilem certitudinem: et hoc significant testimonia illa S. Augustini: non tamen habet necessitatem, nisi ex hypothese, ac per hoc non impedit arbitrii libertatem. Nam ut explicuimus in lib. I. cap. 12. gratia efficax dicitur illa, qua Deus ita vocat hominem, ut videt congruere illi, ut vocationem non respuat. Quare non magis inducit necessitatem, aut impedit libertatem gratia efficax, quam præscientia; de qua copiose disseruimus in lib. IV.

Atque hinc est, quod S. Augustinus ut plurimum, cum loquitur de gratia efficaci, non dicit, eam non posse respui, sed de facto non respui. Si quando tamen dicit, non posse respui, intelligendum est de hypothese, non absolute, ut sensus sit, non posse fieri, ut is Deum vocantem non sequatur, quem Deus vocavit eo modo, quo prævidit eum secuturum: tamen absolute posse non sequi. Sed tunc Deus non eum prævidisset, secuturum, et alio modo eum vocasset, quo secuturum prævi dissest. Et quoniam Deus prævidet eos,

quos vocat secundum propositum, libere secuturos, sicut non potest fieri, ex hypothese ut non sequantur, ita non potest fieri ut non libere. In neutro enim falli potest providenti Dei, neque in eo, quod videt aliquem secuturum, neque in eo, quod videt libere secuturum.

Quintum testimonium ex lib. de grat. et liber. arb. cap. 17: « Ut velimus, inquit, sine nobis operatur: cum autem volumus, et sic volumus ut operemur, nobiscum cooperatur. » Hic triumphant adversarii, quasi deprehenderint nos in manifesto errore, quod dicamus, nos cooperari Deo in ipsa prima conversione, et ad actum volendi non solum excitari, sed etiam adjuvari, cum Augustinus perspicue dicat, ut velimus, Deum operari sine nobis, et proinde in hoc nos non juvari, simpliciter hoc a Deo in nobis fieri.

Nec desunt alia loca, quæ pro adversariis facere videantur, ut illud in Enchir. cap. 32. « Totum Deo dandum est, qui hominis voluntatem bonam, et præparat adjuvandum, et adjuvat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia, quæ autem non præcedit ipsa, in eis est et ipsa. »

Respondeo: hoc argumentum vehementer nos terrere potuisset, si obliti essemus, quam frequenter supra dicentem Augustinum audiverimus, quod nos ad Deum converti, nisi ipso excitante et adjuvante, non possumus. Et velle suum, esse voluit et nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Et, in opere credendi, cum incipimus velle credere, nos operari opera Christi, et cooperari Deo etc. Vide loca notata cap. 11 in hoc eodem lib. Sed præterea totum hoc argumentum solutum est in I. lib. hujus tract. de grat. et liber. arb. cap. 14.

Summa autem solutionis hæc est, Deum operari in nobis, sine nobis, ut velimus, uno quodam genere causæ, nimirum moralis, non autem omni genere causæ. Nam efficit in nobis Deus, ut velimus interna inspiratione et suasionem, quo modo nos non operamur, ut velimus, non enim nos ipsi nobis persuademus; si enim id faceremus, jam vellemus. Sed quamvis Deus sine nostro prævio conatu nos moveat ad volendum, non tamen efficit ipsum velle, sine nobis cooperantibus consentiende. Et ideo non ait Augustinus, velle facit sine nobis; Sed, ut velimus, sine nobis. Eodem modo voluntatem bonam præparat adjuvandum, et adjuvat præparatam, quia illo genere causæ, quæ facit ut velimus, sine

nobis facientibus ut velimus, præparat voluntatem nobis non præparantibus eandem simili excitatione et suasionem, et ideo in hac re non juvatur, cum sine nobis fiat. Sed tamen alio genere causæ nos præparamus voluntatem, adjuvantem Deo, cum vocationi divinæ consentimus: « Homo, inquit Augustinus lib. II. ad Bonifac. cap. 8. præparat cor, non tamen sine adjutorio Dei, qui tangit cor. » Hæc ille. »

Quid si nunc ostendamus, hunc locum, de quo tantopere triumphare videntur adversarii, adversus ipsos pugnare gravissime? nam S. Augustinus posteaquam dixerat: « Ut velimus, sine nobis operatur, subiunxit: Cum autem volumus, et sic volumus, ut operemur, nobiscum cooperatur. Quæro ab adversariis, quid sit nobiscum cooperatur? » Nam si nobiscum Deus cooperatur, certe et nos operamur. Non autem dicimus operari, Deoque cooperari, quia produci-mus actum illum, ut instrumenta naturalia, ab alio mota, quoniam hoc modo operamur etiam ipsum velle, Calvino et Kemnitio testibus, cum tamen ipsi idem negent, nos cooperari Deo in actu volendi.

Igitur fateri debent ex mente Augustini, nos operari opera externa, et in eis cooperari Deo, non tantum producendo actum, sed etiam libere producendo, ut vere dicamur cooperari Deo, et ab illo adjuvari. At non potest intelligi, quemadmodum sit libera actio externa, si non fuit libera electio, sive voluntas interna. Actiones enim externæ non habent libertatem, nisi in sua causa. Necessario enim sequuntur electionem voluntatis, et imperium rationis. Non dat libere eleemosynam, nisi qui libere voluit dare; neque libere orat, aut jejunit, nisi qui libere elegit orare et jejunit. Quare ex eo, quod admittere coguntur, nos libere operari opera pietatis externa coguntur etiam, velint nolint, admittere liberum arbitrium in ipso actu voluntatis interno.

Aliud testimonium profert Calvinus ex lib. de corrept. et grat. cap. 11. ubi dicit, Augustinus affirmare, Adamum habuisse gratiam, per quam posset non peccare, nos habere multo majorem, per quam fit, ut non possimus peccare. Sed jam in præfat. ostendimus, hoc non argumentum, sed impudentissimum esse mendacium. Non enim dicit Augustinus, nos non posse peccare, sed in futura vita eam libertatem sanctos habituros, ut non possint peccare. Vide quæ diximus in præfatione.